

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİ
ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK TUTUMLARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ***

*EXAMINING THE FACTORS THAT AFFECT CLASSROOM TEACHER'S
ATTITUDES TOWARDS THE MAINSTREAMED STUDENTS*

Ertuğ CAN**

Zeynep KARA***

*Geliş Tarihi: 01.11.2016
(Received)*

*Kabul Tarihi: 04.07.2017
(Accepted)*

ÖZ: Son yıllarda Türkiye’de kaynaştırma eğitimi uygulamaları büyük önem kazanmaktadır. Başarılı bir kaynaştırma eğitiminde en önemli faktörler öğretmen ve özel gereksinimli öğrencisidir. Özel eğitim, bedensel ya da zihinsel çeşitli yetersizliklere sahip bireylerin farklı eğitim programı ve yöntemlerle tek başlarına hayatta kalmalarını sağlayacak yeterlilikleri kazanmalarını esas alan bir anlayıştır. Kaynaştırma eğitimi ise özel gereksinimli bireylerin yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte eğitim gördüğü ve etkileşim yoluyla beceri edinmelerini sağlayan, destek eğitim hizmetlerinin sağlandığı bir özel eğitim uygulamasıdır. Kaynaştırma eğitimi uygulamalarında başarı ancak süreç içindeki anne-baba, öğretmen, okul yönetimi, rehberlik servisi, normal gelişim gösteren öğrenci ve ailelerinin üzerlerine düşen sorumluluğu üstlenmelerine bağlıdır. Kaynaştırma eğitiminin yalnızca öğretmen uygulamalarından ibaret olmadığı, bir ekip işi olduğunu unutmamak gerekir. Öğretmen, kuşkusuz ki tutum ve davranışlarıyla kaynaştırma eğitiminin başarısını arttıran bir etkiye sahiptir.

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine tabi öğrencilere yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri belirlemek ve daha etkili bir kaynaştırma eğitimi yürütülebilmesi için öneriler geliştirebilmektir. Araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul’da resmî okullarda görevli 40 sınıf öğretmenin katılımıyla yürütülmüştür. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak uzman görüşü alınarak araştırmacılar tarafından hazırlanan ve sınıf öğretmenlerinin demografik bilgilerini edinmeye yönelik kapalı uçlu sorulardan oluşan “Öğretmen Bilgi Formu” ile açık uçlu sorulardan oluşan “Görüşme Soruları” kullanılmıştır.

* Bu araştırma, 1. yazarın danışmanlığında yürütülen 2.yazarın yüksek lisans tez çalışmasından uyarlanmış, ayrıca geliştirilmiş ve güncellenmiştir. VIII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Konferansında (2016) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-posta: ertugcan@gmail.com

***Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, e-posta: zeyno-kara@hotmail.com

Uygulama, gönüllü olarak araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda, okulun ve sınıfın fizikî şartlarının, sınıf mevcutlarının, kaynaştırma eğitimi sürecindeki tüm ilgililerin desteğinin sınıf öğretmenin iş yükünü hafiflettiği ve motivasyonunu arttırdığı saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin yetersizlik türleri sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarını etkilemektedir. Ayrıca, konu hakkında bilgi sahibi olan sınıf öğretmenlerinin olmayanlara göre özel gereksinimli öğrencilere daha olumlu tutumlarla yaklaştıkları saptanmıştır. Kaynaştırma eğitimi için uygun eğitim ortamları yaratmak ve öğretmene bu süreçte yalnız olmadığını düşündürecek destek hizmetleri sağlamak uygulamadaki başarıyı arttıracaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kaynaştırma, özel eğitim, gereksinim, engel, yetersizlik.*

ABSTRACT: In recent years, applications of mainstreaming have been gaining great importance in Turkey. The most two important factors in a successful mainstreaming education is the teacher and the student with special needs. Special education is an understanding that aims to make students with a physical disability or a mental disability to be able to gain the competencies for surviving on his/her own with the help of different educational programmes and methods. Mainstreaming education is a special education application that children with special needs are educated with their peers with no disabilities and providing acquisition of skills by interacting and assisted education. The success of mainstreaming education applications depends only on the cooperation of the parents, teachers, school administration, guidance and psychological counseling service and the students. It has to be taken into consideration that mainstreaming education is not only about teachers' efforts but also a group work. Beyond any doubt, teachers have an important effect on the success of mainstreaming education with their attitudes and behaviors.

The purpose of this research is to determine the factors that affect the classroom teacher's attitudes towards mainstreamed students and to offer further suggestions for carrying out a more effective mainstreaming education. The research was carried out with the participation of 40 classroom teachers working in public schools in İstanbul in the academic year of 2014-2015. In this research, the interview technique was used which is a qualitative research method. As a data collecting tool, with a specialist view, the researcher used "Teacher Information Form" which consists of closed-ended questions for acquiring demographic informations of classroom teachers and "Interview Questions" which consists of open-ended questions. The implementation was carried out with the volunteering classroom teachers face to face. The acquired data was evaluated with the content analysis.

At the result of the research, it was found that the physical conditions of the school and the classrooms, the number of students per class, the people who were responsible and supportive in the process of mainstreaming education decreased the workload of classroom teachers and increased their motivation. According to research findings, types of students' disabilities have an affect on the attitudes of classroom teachers towards mainstreaming education. In addition, classroom teachers with an understanding and information about the mainstreaming education have more positive attitudes towards the children with special

needs. Creating an appropriate educational environment for mainstreaming education and providing supportive services for making teachers feel not alone in this process may affect mainstreaming applications positively.

Keywords: *Mainstreaming, special education, requirement, obstacle, disability.*

1. GİRİŞ

Eğitimin temel hedeflerinden biri de, engelli bireyler için yetersizlik türlerini dikkate alabilmektir. Engelli bireyler de, normal akranları gibi toplumsal yaşama hazırlanmalı, bağımsız ya da kısmen bağımlı olarak hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli becerileri kazanmaları sağlanmalıdır. Bağımsızlık, engelli bireyin aktif ve üretken bir birey olarak toplumsal hayatta yerini alması anlamını taşımaktadır. Bir işte çalışabilen, para kazanabilen, parasını uygun şekilde harcayabilen, alışveriş yapabilen, sağlığını koruyabilen, seyahat edebilen, boş vakitlerini sosyal etkinliklerle değerlendirebilen, yakın çevresiyle iletişim kurabilen bir birey ancak bağımsız olabilir (Dever ve Knapczyk, 1997; Akt.: Çiftçi ve Sucuoğlu, 2003:11).

Modern hayatla birlikte dünyanın birçok ülkesinde, toplum tarafından da artık kabullenilmiş bir sistem olarak, engelli bireyi toplumsal hayata kazandırmayı amaçlayan özel eğitim uygulamalarına rastlanmaktadır (Karaküçük ve Oral, 2007:147-148). Günümüzde “kaynaştırma” kavramı, özel eğitimde en çok karşılaştığımız eğitim uygulamasıdır. Kaynaştırma, eğitsel bir kavramdır ve özel gereksinimli çocukların uygun öğretim desteğiyle normal eğitim sınıflarına yerleştirilmesi uygulamasıdır. Kaynaştırma eğitimi ile özel gereksinimli öğrencinin gerekli destek hizmetler sağlanarak, tam ya da yarı zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan normal eğitim sınıflarında eğitim görmesi sağlanmaktadır (Osborne ve Dimattia, 1994; İftar Kırcaali, 1992; Akt.: Batu ve İftar Kırcaali, 2000:11). Günümüzde özel eğitim, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının sınıf ortamında karşılanabilmesi için, öğretmen ve özel eğitim uzmanının sınıf içi etkinliklerin bu öğrenciler için uyarlanması, birlikte çalışmaları şeklinde bir nitelik kazanmıştır (Eryenen, 2010:390).

Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer’e (2007) göre özel eğitim; “Öğrencinin kendine özgü gereksinimlerini karşılamak için eğitimin öğrenciye göre bireyselleştirilmesi”, anlamına gelmektedir. Eripek’e (2007) göre ise özel eğitim tanımlanırken öncelikle özel eğitimin kime verileceği, özel eğitimde ne öğretileceği ve özel eğitimin nerede yapılacağı sorularına yanıt verilmesi gerekmektedir (Akt.: Cavkaytar, 2013: 9). Özel eğitim bir ya da birden fazla yetersizlik durumuna sahip öğrencilere tanınan ek hizmetleri içermektedir.

1.1. Kaynaştırma Eğitimi ve Önemi

Özel eğitim gereksinimi olan bireyler, eğitimlerini resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve yaygın eğitim kurumlarında almaktadırlar.

Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini, destek eğitim hizmetleri de sağlanarak yetersizliği olmayan akranları ile birlikte resmi ve özel; okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında sürdürmeleri esasına dayanan özel eğitim uygulamalarıdır (MEB, 2012).

2014-2015 verilerine göre; ilköğretim düzeyinde özel eğitimden faydalanan çocukların %75'i kaynaştırma eğitimi almaktadır. Örgün ortaöğretime devam edebilen özel gereksinimli öğrenciler arasında kaynaştırma öğrencilerinin oranı, ilköğretime göre daha düşüktür (ERG, 2015). Kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için ekipte yer alan bireylerin işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Kaynaştırma ekibinde yer alan bireyler; *sınıf öğretmeni, okul yönetimi, rehber öğretmen, aile ve yardımcı öğretmendir*. Başarıya ancak bu bireyler birlikte çalışırlarsa ulaşılabilir (Sucuoğlu, 2006:54).

Kaynaştırma eğitimi için yetersizlik türleri olarak; zihinsel yetersizlik, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, bedensel yetersizlik, dil ve konuşma güçlüğü, özel öğrenme güçlüğü, Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile otistik ve üstün yetenekli bireyler sıralanmaktadır (MEB, 2010:3-11). Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin fark edilmesinde özellikle aile ve öğretmen önemli rol oynamakta, okul rehberlik servisinin yönlendirmesi ile il ya da ilçelerdeki Rehberlik Araştırma Merkezlerinde (RAM) konunun uzmanları tarafından kapsamlı bir değerlendirme yapılmaktadır (Eryenen, 2010:388).

Özel eğitime tabi öğrencilerin eğitim alabileceği ortamlar en az kısıtlayıcı ortamdan, en fazla kısıtlayıcı ortama göre şu şekilde sıralanabilir: Tam zamanlı kaynaştırma, kaynak oda destekli kaynaştırma, yarım zamanlı kaynaştırma, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu, yatılı özel eğitim okulu, hastane okulu ve evde eğitim (MEB, 2012).

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı(BEP), öğrencilerin, özel eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için uygun eğitim ortamlarından ve destek hizmetlerden en üst düzeyde faydalanmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış yazılı dökümandır. BEP'nin anne, baba, uzman, öğretmen ve eğer mümkünse öğrencinin ortaklaşa katılımıyla hazırlanması gerekir (Gürsel, 2013:37). Dünyada kaynaştırma eğitiminin gelişimine bakıldığında 1970'li yıllardan başlayarak birçok ülkenin yasalarında bu eğitime yer verildiği görülmektedir. İtalya'da 1971, İngiltere'de 1974, Amerika ve Fransa'da 1975, Norveç'te 1976 yıllarında yürürlüğe giren yasalarla, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında akranlarıyla

birlikte eğitim görmeleri yasal olarak kabul edilmiştir (Özokçu, 2013:85). Türkiye’de ise kaynaştırma yoluyla eğitim kavramının 1986 yılından sonra kullanıldığı, kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamasının ise 1962 yılından itibaren yapıldığı söylenebilir (Koçer, 2005: 180).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; ilkokullarda görevli sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine tabi öğrencilere yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri belirlemek ve daha etkili bir kaynaştırma eğitimi yürütülebilmesi için öneriler geliştirebilmektir. Bu amaca ulaşmayı hedefleyen araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik alan yeterlilikleri, hizmet içi eğitimlere katılma durumları ve yasal düzenlemeler hakkındaki bilgileri, kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumlarını nasıl etkilemektedir?
2. Okul yönetimi, diğer öğretmenler ve okul personelinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik sorumluluklarını gerçekleştirme düzeyleri, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine bakış açılarını ne yönde etkilemektedir?
3. Toplumun ve ailelerin kaynaştırma eğitimine yaklaşımları, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumlarını nasıl etkilemektedir?
4. Daha önce kaynaştırma eğitimi öğrencileri ile çalışmış ve hiç kaynaştırma eğitimi öğrencileri ile çalışmamış sınıf öğretmenlerinin konuya yönelik tutumları farklılık göstermekte midir?
5. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumları, kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin özel gereksinim türüne göre değişiklik göstermekte midir?
6. Kaynaştırma eğitiminin sınıf öğretmenlerine, ailelere, özel gereksinimli öğrencilere ve normal gelişim gösteren öğrencilere faydaları nelerdir?
7. Türkiye’de, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaştıkları temel problemler nelerdir?
8. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını etkileyen sorunları en aza indirmek için neler yapılabilir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, araştırmacının önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişiden yanıtlar aldığı amacı olan bir sohbettir (Kuş, 2003:50). Son yıllarda görüşme tekniği, sosyal bilim araştırmalarında en sık kullanılan ve etkili olduğu kabul edilen bir yöntem olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013:147). Araştırmada olgubilim(fenomenoloji) deseni ve amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton'a (1987; Aktaran: Şimşek ve Yıldırım, 2013) göre, amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir.

Bu araştırmada, göreli olarak küçük bir araştırma grubu oluşturmak ve araştırma grubunda çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak ve daha derinlemesine veriler toplamak amacıyla maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul Ümraniye'de 3 resmî ilkokulda görevli olan 40 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde, kullanılan araştırma deseni, örnekleme yöntemi, katılımcılara ulaşma ve veri toplama kolaylığı, araştırmaya katılımda gönüllü olma koşulu ile araştırmanın yürütüldüğü okullarda yasal izinlerin alınması gibi faktörler etkili olmuştur. Ayrıca, katılımcıların çalışılan fenomene yönelik deneyime sahip olmaları da dikkate alınmıştır.

Creswell'in (2016b:147) belirttiği gibi, nitel araştırmalarda araştırmacıların çalışma için bir veya daha fazla kişiyi bulmaya ihtiyacı olup, bu kişiler erişilebilir, bilgi sağlamaya istekli ve başarıları veya sıradanlıklarıyla kendilerine özgü veya araştırılan spesifik fenomen veya konuyu açıklayabilecek nitelikte olmalıdır.

Nitel araştırmanın arkasında yatan fikir; araştırmacıların, araştırma problemi ve araştırma sorularını en iyi şekilde anlamasına yardımcı olacak katılımcıları veya çalışma yerlerini amaca yönelik olarak seçmektir. Bu durum, nicel araştırmalarda olduğu gibi, katılımcıların ve çalışma yerlerinin büyük sayıdaki örneklem arasından seçkisiz örnekleme seçilmesini önermez (Creswell, 2016a:189). Nitel araştırma desenleri araştırmacıya esnek bir yaklaşım sağlar ve belirli bir odak çerçevesinde çeşitli aşamalarının birbiriyle tutarlı olmasına katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmacılar, araştırma konusuna giren fenomenleri doğal ortamlarında ele alarak incelemeye çalışmaktadırlar.

Nitel araştırmalarda çalışma grubunun büyüklüğü kullanılan desene bağlı olmakla birlikte, bu konuda verilebilecek kesin bir yanıt yoktur (Creswell, 2016a:189).

2.3. Veri Toplama Araçları

Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte araştırmacı, sormayı planladığı soruları önceden hazırlar ancak görüşme esnasında katılımcıdan yanıtlarını ayrıntılandırmasını isteyebilir (Türnüklü, 2000: 546-547). Veri toplama aracı olarak uzman görüşü alınarak araştırmacılar tarafından hazırlanan ve iki bölümden oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Birinci bölümde demografik verileri elde etmeye yönelik sorulardan oluşan *Öğretmen Bilgi Formu*, ikinci bölümde ise yarı yapılandırılmış *Görüşme Soruları* hazırlanmıştır. Uygulamanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla öncelikle gönüllü 20 sınıf öğretmene pilot uygulama yapılmıştır. Elde edilen veriler incelenmiş ve uzman görüşü alınarak soru sayıları ve içerikleri tekrar düzenlenmiştir. Son şekli verilen görüşme formunun birinci bölümündeki demografik bilgilerin yer aldığı 15 soru ve ikinci bölümündeki 9 açık uçlu soru, gerekli yasal onaylar alındıktan sonra araştırmaya katılmaya gönüllü olan 40 sınıf öğretmene yüz yüze görüşmeler ile uygulanmıştır. Nitel verilerin analizlerinin güvenilirliğini denetlemek amacı ile Miles & Huberman (1994) güvenilirlik formülü kullanılmıştır: $Güvenirlik = \frac{Görüş Birliği}{(Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)}$. Bu düzen çerçevesinde yapılan açık uçlu soruların güvenilirliği % 90 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Görüşme formunun birinci bölümünde yer alan demografik veriler yüzde (%) yoluyla değerlendirilmiştir. İkinci bölümde yer alan açık uçlu sorulardan elde edilen veriler içerik analizi ile incelenerek ham verilere ulaşılmıştır. Bu veriler tümevarımcı analiz ile kategorilere ayrılarak kodlanmış ve temalara ayrılmıştır. Verilerin analizi sonucu oluşan tema ve kategoriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Verilerin Analizi Sonucu Oluşan Tema ve Kategoriler

Temalar	Kategoriler
1. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik tutumları	Olumlu, olumsuz
2. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencisi isteme durumları	İster, kararsız, istemez
3. Kaynaştırma öğrencilerinin yetersizlik türlerine bağlı olumsuzluklar	Disiplin, akademik gerileme, iş yükü
4. Normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine karşı tutumları	Olumlu, olumsuz
5. Öğretmenlerin diğer kişilerden etkilenme durumları	Motive olur, etkilenir, etkilenmez
6. Kaynaştırma eğitiminin kişilere faydaları	Faydalıdır, faydalı değildir
7. Kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan temel problemler	Öğretmen, iletişim, uygulama
8. Olumsuz öğretmen tutumlarını önlemeye yönelik öneriler	Gönüllülük, işbirliği, destek servisler
9. Etkili bir kaynaştırma eğitimi için öneriler	Gönüllülük, destek, fizikî şartlar, uzman

Tablo 1’de görüldüğü gibi, verilerin analizi sonucunda 9 tema ve 22 kategori belirlenmiştir. Araştırmanın verileri bu 9 tema ve 22 kategori esas alınarak içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, nitel veri analiz türleri arasında en sık kullanılan yöntemlerdendir (Büyüköztürk vd., 2015:246). Bulguların sunumunda katılımcı görüşleri Ö1, Ö2 şeklinde kodlanarak doğrudan alıntı yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde öğretmen bilgi formu kapsamında yer alan sorular yardımıyla elde edilen katılımcıların demografik bilgileri ve görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular yardımıyla elde edilen veriler analiz edilerek sunulmuştur.

3.1. Demografik Verilere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular sunularak açıklanmıştır.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Kişi Sayısı	%
Kadın	28	70
Erkek	12	12

Tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların %70’i kadın, 12’si erkektir.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin Yaşlarına Göre Dağılımları

Yaş	Kişi Sayısı	%
20-25	1	2,5
26-30	1	2,5
31-35	14	35
36-40	7	17,5
41-45	5	12,5
46-50	5	12,5
51 ve üzeri	7	17,5

Tablo 3’de görüldüğü gibi, katılımcıların çoğunluğu (%35), 31-35 yaş grubundadır.

Tablo 4: Sınıf Öğretmenlerinin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Öğrenim Durumu	Kişi Sayısı	%
Önlisans	7	17,5
Lisans	24	60
Lisansüstü	9	22,5

Tablo 4’de, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%60) lisans mezunu oldukları görülmektedir.

Tablo 5: Sınıf Öğretmenlerinin Mezun Oldukları Bölümlere Göre Dağılımları

Branş	Kişi Sayısı	%
Sınıf Öğretmenliği	28	70
Diğer Bölümler	12	30

Tablo 5’de görüldüğü gibi, katılımcıların %70’i sınıf öğretmenliği, %30’u ise üniversitelerin diğer alanlarından mezun olmuşlardır.

Tablo 6.Sınıf Öğretmenlerinin Meslekteki Kıdem Yıllarına Göre Dağılımları

Kıdem Yılı	Kişi Sayısı	%
1-5	1	2,5
6-10	7	17,5
11-15	14	35
16-20	5	12,5
21-25	2	5
26-30	4	10
30 ve üzeri	7	17,5

Tablo 6’ya göre, katılımcıların çoğunluğu (%35) 11-15 yıl kıdeme sahiptir.

Tablo 7: Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarındaki Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımları

Sınıf Mevcudu	Kişi Sayısı	%
10-20	3	7,5
21-30	13	32,5
31-40	20	50
41-50	4	10
51 ve üzeri	0	0

Tablo 7’de görüldüğü gibi, katılımcıların yarısının sınıf mevcudu 31-40 kişidir.

Tablo 8: Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfındaki Kaynaştırma Eğitimine Tabi Öğrenci Sayılarına Göre Dağılımları

Kaynaştırma Öğrencisi	Kişi Sayısı	%
0	13	32,5
1	14	35
2	7	17,5
3	6	15

Tablo 8’de görüldüğü gibi, 13 öğretmenin sınıfında kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunmaz iken, 6 öğretmenin sınıfında 3’er kaynaştırma eğitimi öğrencisi, 14 öğretmenin sınıfında ise kaynaştırma eğitimine tabi olan 1’er öğrenci bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, lisans eğitimi esnasında kaynaştırma uygulamalarına yönelik eğitim alan 11 sınıf öğretmeni bulunmaktadır. Katılımcıların 21’i ise kaynaştırma uygulamalarına yönelik eğitim almamışlardır. Öğretmenlerin 15’i öğretmenliğe başladıktan sonra verilen hizmet içi eğitimlere katılmış, 14’ü (%35) ise katılmamıştır. Türkiye’de ve farklı ülkelerdeki kaynaştırma eğitime yönelik yasal gelişmeleri takip eden 9, yasal düzenlemeleri kısmen takip eden 21 sınıf öğretmeni ve yasal düzenlemeleri takip etmeyen 10 sınıf öğretmeni bulunmaktadır. Katılımcılar, sınıfın ve okulun fiziki şartlarını yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin 30’u fizikî şartların kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını söylemiştir. Sınıf öğretmenlerinin 13’ü okul rehberlik servisi ve RAM’nin kendilerini bilgilendirdiğini, 14 sınıf öğretmeni ise kısmen bilgilendirildiklerini, 13 kişi ise bilgilendirilmediklerini belirtmişlerdir. BEP hazırlama konusunda 14 sınıf öğretmeni gerekli bilgi ve beceriye sahip olduğunu, 16 katılımcı kısmen bilgisi olduğunu, 10 katılımcı ise gerekli bilgi düzeyine sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

3.2. Açık Uçlu Sorulara İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde, görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular yardımıyla elde edilen veriler belirlenen 9 tema ve 22 kategori esas alınarak içerik analizi yardımıyla değerlendirilerek sunulmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi düzeylerinin kaynaştırma eğitimine tabi öğrencilere yönelik tutumlarını nasıl etkilediğine ilişkin görüşler incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun (29 kişi) bilgi düzeylerinin artışıyla kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik olumlu

tutum geliştirme arasında doğru ilişki kurdukları görülmektedir. Ö3'ün bu konudaki görüşü şöyledir, “*Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik bilgi ve tecrübesinin artmasının, onlara karşı olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olacağını düşünüyorum. Konu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarında hem öğrencilere olumsuz yaklaşımlarda bulunuyor hem de mesleki güvenlerini kaybediyorlar*”. Sınıf öğretmenlerinden 5'i kaynaştırma eğitime dair bilgi sahibi olursa bile mevcut şartların uygulamaya uygun olmadığını söylemiş ve bu durumun olumsuz tutum geliştirmelerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ö7 görüşünü şöyle ifade etmiştir; “*Öğretmenler gerekli eğitimi almış olsalar dahi bunu sınıf içerisinde uygulayamıyorlar. Çünkü veli, okul ve diğer öğrenciler öğretmenden akademik beklenti içindedir. Diğer öğrencilere verilen ağırlık, kaynaştırma öğrencilerine yeterli zamanın ayrılamamasına sebep oluyor.*”

Sınıfta kaynaştırma eğitimi öğrencisi olmasını isteme durumuna ilişkin olarak,6 sınıf öğretmeni, sınıfında kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunmasını istemektedir. Bu öğretmenlerden Ö13, “*İsterdim elbette çünkü, bu öğrencilerin eğitim-öğretim görme hakkı engellenmemeli ve toplum hayatına kazandırılmalılar. Bu hem öğretmenin mesleki doyumunu açısından önemli hem de insani bir kazanımdır*” şeklinde fikrini belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinden 4'ü, ağır zihinsel engel, DEHB ve otizm gibi sınıfta kontrolleri zor yetersizlik türlerine sahip öğrenciler dışında daha hafif ve uyumu kolay öğrencilerin kaynaştırma eğitime uygun olduğuna ilişkin görüş bildirmişlerdir. 4 sınıf öğretmeni uygun eğitim desteği sağlandığında sınıflarında kaynaştırma eğitime tabi öğrenci bulunmasında sakınca görmediklerini belirtmişlerdir. Ö39'un görüşü şöyledir; “*Yeterli desteği gördüğümde kaynaştırma eğitimi öğrencisiyle çalışmak isterim. Bu çocukların sosyalleşmeye ihtiyaçları var. Zaten toplumun bakış açısı dışlayıcı, bir de bizler aynı tutumu takınmamalıyız. Ancak bu öğrenciler sınıflara birer birer dağıtılmalı ve sınıf mevcutlar fazla olmamalı. Böylece bu öğrencilere daha fazla vakit ayırabilir ve akademik anlamda ilerletebiliriz*”.

Sınıf öğretmenlerinin 15'i sınıflarında kaynaştırma eğitimi öğrencisi olmasını istemediklerini net bir şekilde belirtmişlerdir. Ö27'un görüşü şöyledir, “*...İstemezdim. Çünkü sınıf içinde bu öğrencilere yeterince zaman ayıramıyorum. Bu durum ise onlara faydalı olamadığım gerçeğini sürekli hatırlamama sebep oluyor*”. 4 sınıf öğretmeni, kendilerini kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli görmediklerini ifade ederek bu öğrencilerle çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Kaynaştırma eğitimi uygulamalarında öğrencilerin yetersizlik türlerine bağlı olumsuzlukların neler olduğuna ilişkin olarak, tüm yetersizlik türlerinin aslında öğretmenleri rahatsız ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Kaynaştırma türlerinden

özellikle DEHB, otizm, dil ve konuşma bozuklukları, ağır derecedeki fiziksel yetersizlikler, ağır ve orta düzeydeki zihinsel engeller, öğretmenlerin tamamının (40 kişi) olumsuz yönde etkilendiklerini ifade ettikleri yetersizlik türleridir. Özel öğrenme güçlüğü de yine öğretmenlerin ulaşmakta zorlandıklarını söyledikleri kaynaştırma türü olarak belirtilmiştir. Ö39 bu durumu şöyle ifade etmiştir, “*Otizm, dil ve konuşma güçlüğü konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığım için bu tür öğrencilere nasıl davranacağımı bilemiyorum. Hiperaktivite ve şiddet eğilimli öğrencilerde beni olumsuz etkiler. Bu tip öğrenciler, duygusal öğrenciler üzerinde baskı kurduğundan onlarla iletişimimi de engelliyorlar*”. Öğretmenler yalnızca hafif düzeydeki yetersizliklerin kendilerini rahatsız etmediğini ifade etmişlerdir.

Sınıftaki kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin normal gelişim gösteren öğrencilerin davranışlarını nasıl etkilediğine ilişkin görüşler incelendiğinde;11 öğretmen normal gelişim gösteren öğrencilerin kaynaştırma öğrencisiyle birlikteken kendisine güveninin artacağını ve farklı bireylerle yaşam deneyimi kazanacağını ifade etmiştir. Ö35’e göre, “*Elbette normal öğrenci üzerinde etkilidir. Başka birine yardım, kendi yeterliliklerini daha çok fark etme ve özürülü bireylerin toplum hayatında yer alma hakkının olduğunu fark ederler.*”10 sınıf öğretmeni, normal gelişim gösteren öğrencilerin aslında öğretmenleri tarafından bilgilendirilmedikleri için olumsuz davranışlar sergiledikleri kanısındadırlar. Ö1’e göre, “*Kaynaştırma öğrencileri hakkında, diğer çocuklar öğretmenleri tarafından bilgilendirilmedikleri için olumsuz davranışlarda bulunurlar. Özel gereksinimli arkadaşlarını kabul etmek istemezler. Bu noktada sınıf öğretmeni desteği ve yönlendirmesi çok önemlidir.*”2 sınıf öğretmeni ise kaynaştırma eğitiminin normal gelişim gösteren öğrenci üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabileceğini görüşündedir. Sınıf öğretmenlerinden 5’i kaynaştırma öğrencilerinin, normal gelişim gösteren öğrencileri olumsuz yönde etkilediğini ifade etmiştir. Ö19, “*... normal gelişim gösteren öğrenci, kaynaştırma öğrencisinin davranışlarını kendisinin de yapabileceğini düşünüyor.*” demiştir.

Kaynaştırma eğitimine yönelik öğretmen tutumlarında etkili olan faktörlerin neler olduğuna ilişkin görüşler incelendiğinde; Kaynaştırma sürecindeki tüm ilgililerin öğretmen motivasyonunda etkili olduğunu belirten 17 sınıf öğretmeni bulunmaktadır. Katılımcı Ö20, “*Bu bir takım işidir. Bu sebeple tüm ilgililerde yardımlaşma duygusunu geliştirir. Örneğin; velinin olumlu yaklaşımı, öğretmeni çalışmaya yönlendirir. Toplum algısı, idari destek ve branş öğretmenlerinin desteği çalışma kalitesini yükseltir*”, görüşünü paylaşmıştır. Sınıf öğretmenlerinden 15’i aile ve okul yöneticilerinin desteğinin motivasyonlarını arttırdığını belirtmiştir. Ö33, “*Ailenin sorumluluk alması işimi kolaylaştırır ve okul dışında da eğitimin devam ettiğini bilirim. Okul yönetiminin gerekli desteği*

sağlaması, uygulayacağım eğitimin kalitesini artırır. Diğer arkadaşlarım ve toplumun bakış açısı, inancım üzerinde etkili değildir”, görüşünü paylaşmıştır.

Kaynaştırma eğitiminin sınıf öğretmeni, aile, özel gereksinimli öğrenci ve normal gelişim gösteren öğrencilere faydalarının neler olduğuna ilişkin katılımcı görüşlerine göre, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu (32 kişi), kaynaştırma eğitiminin aslında tüm ilgililer için faydalı yanlarının bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ö40’a göre, “Öğretmenler için farklı öğrencilerle çalışma deneyimi sağlar. Normal öğrenci, bireysel farklılıkları öğrenir. Aile, çocuğunun kabullenilmiş olmasından mutluluk duyar. Kaynaştırma öğrencisine ise toplum hayatında yaşayabilme özgüveni aşılır”. Bazı katılımcılar, kaynaştırma eğitimi öğrencisi ve öğretmen için faydalı yanları olabileceğini ancak, normal gelişim gösteren öğrenci için faydası olmadığını belirtmişlerdir. Ö26 görüşünü, “Sınıf öğretmeni için farklı öğrencilerle çalışmak, öğrenciye bakış açısını değiştirir, ona yeni bilgiler kazandırır. Aile için çocuğunun farklılığını kabullenmesini sağlar. Özel gereksinimli öğrenci akranlarıyla bir arada vakit geçirme olanağı edinir. Normal gelişim gösteren öğrenci için bir faydası olduğunu düşünmüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerden 3’ü kaynaştırma eğitiminin, sınıf öğretmenleri dışında, aile, kaynaştırma eğitime tabi öğrenci ve normal gelişim gösteren öğrenciler için faydalı yanları olduğunu belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaştıkları temel problemlerin neler olduğuna ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde; sınıf öğretmenlerinin (32 kişi) ayrıntılı ve çeşitli yanıtlar verdikleri görülmüştür. Katılımcılar özetle; Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları ve süreci yönetmekte güçlük yaşamaları, sınıf mevcutlarının kalabalık olması ve bu şartlarda iki ayrı programı yetiştirme telaşı, zaman yetersizliği, öğretmen, aile, okul ve rehberlik servisi arasındaki iletişim problemleri ile özel gereksinimli öğrenci ailelerinin durumu kabullenmemeleri ve yeterli psikolojik desteği almamalarını temel problemler olarak sıralamışlardır. Ayrıca, Rehberlik Araştırma Merkezlerinin ve okul rehberlik servislerinin yeterli desteği vermemesi, nitelikli özel eğitim personelinin yetersizliği ve öğrencinin yanlış tanılanabilmesi, toplumsal farkındalığın yetersizliği, öğretmenlerden özel eğitim alanında üstün başarı beklentisi, diğer öğrenci ve velilerinin kaynaştırma öğrencisini dışlayıcı tutumlar ile okullarda destek eğitim odaları ve yardımcı öğretmen bulunmaması da temel problem alanları olarak belirtilmiştir.

Ö10, ya göre; “Kaynaştırma eğitimi ile ilgili gerekli altyapı ülkemizde maalesef oluşturulmamış ve yeterli maddi-manevi destek verilmemektedir”. Ö25, ise; “Sınıftaki öğrenci sayısının fazla olması ve kaynaştırma eğitimi öğrencisi

sayılarının fazla olması sebebiyle, eğitime yeterli süreyi ayıramıyoruz”, şeklinde görüşünü belirtirken, Ö31’de “İlk ve temel problemin, öncelikle biz öğretmenlerin yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamızdan kaynaklandığını düşünüyorum.”, görüşüne sahiptir.

Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını etkileyen sorunların çözümü için neler yapılabileceğine ilişkin görüşler incelendiğinde; katılımcı görüşlerine(28 kişi) göre, öğretmenler ile normal gelişim gösteren öğrenci ve tüm ailelere bilgilendirici eğitimler düzenlenmeli, sınıf mevcutları azaltılmalı, sınıflar gerekli eğitim materyalleri ile donatılmalı, özel eğitim alanına maddi kaynak ayrılmalı, sınıf öğretmenlerine destek oda ve yardımcı öğretmen olanağı sağlanmalı, kaynaştırma öğrencilerinin faydalanabileceği sosyal etkinlik ve aktiviteler ücretsiz olarak düzenlenmelidir.

Ö8’e göre; *“Kaynaştırma eğitimi verilen sınıfların mevcutları azaltılmalı. Kaynaştırma eğitimi veren öğretmene ek ders saati ve ücreti verilmeli. Kaynaştırma öğrencisinin sosyal-kültürel faaliyetlere teşvik edilmesi ve bu aktivitelerden ücretsiz faydalanması sağlanmalıdır”.* Ö23, ise *“Devlet, eğitim politikasında yenilenmeye gitmelidir. Gerekli maddi destek ve öğretmenin ihtiyaç duyduğu materyaller sağlanmalıdır. Okular ve sınıflar kaynaştırma eğitimine uygun hale getirilmelidir”*, görüşünü ifade etmiştir.

Etkili bir kaynaştırma eğitimi için neler yapılabileceğine ilişkin öğretmen görüşleri (34 kişi) incelendiğinde özet olarak; Kaynaştırma öğrencilerinin yalnızca istekli ve bu alanda donanımlı sınıf öğretmenlerinin sınıflarına yerleştirilmesi, öğrencilerin özelliklerine uygun eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması, destek eğitim odalarının açılması ve nitelikli özel eğitim öğretmeni yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin hizmet öncesi ve görevleri başında yetiştirilmeleri, özel eğitim alanına yeterli maddi kaynak sağlanması ve bu alanda uygulanabilir politikalar geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bu soruya yönelik bazı öğretmen görüşleri şöyledir: Ö13’e göre, *“Sınıf fiziki şartları kaynaştırma öğrencisine göre düzenlenmelidir. Öğretmene asistan öğretmen yardımı sağlanmalıdır”.* Ö19 ise, *“Özellikle toplumsal bilinç düzeyi arttırılmalı, buna yönelik eğitimler ve sosyal çalışmalar yürütülmelidir. Ailenin, çocuğunu kabulü için psikolojik destek sağlanmalıdır. Ayrıca eğitimi verecek sınıf öğretmenlerine, üniversitelerde kaynaştırma eğitimi ayrıca ders olarak okutulmalıdır”*, görüşünü belirtmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular, alanda yapılan değişik araştırmaya bulguları ile karşılaştırılarak kapsamlı olarak tartışılmıştır.

4.1. Demografik Verilere İlişkin Tartışma

Bulgular incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerinin, meslekteki kıdem yıllarının ve mezun oldukları eğitimin derecesinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine karşı geliştirdikleri tutumlar üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Yıldırım'ın (2014) bulgularına göre de, öğretmenlerin yaş grupları, kıdem yılları ve mezun oldukları bölümler, kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları üzerinde anlamlı farklılık yaratmamaktadır. Katılımcılardan yakın çevrelerinde ya da ailelerinde kaynaştırma eğitime tabi öğrenci bulunanların konuya dair daha hassas oldukları ancak kaynaştırma öğrencisi ile çalışıp çalışmama durumlarının fikirleri üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Dolapçı'nın (2013) bulgularında, ailede engelli birey olması ve yaşanan yer değişkeninin kaynaştırma eğitimi yeterliliklerini etkilemediği görülmektedir. Bu bulgu, araştırma sonucu ile örtüşmemektedir.

Katılımcıların çoğunluğu eğitimleri esnasında kaynaştırma eğitime dair ayrıca bir ders almamış, mesleğe başladıktan sonra da yeterli derecede hizmet içi eğitimlere katılmamışlardır. Yekeler (2005), cinsiyet, mezun olunan bölüm, kıdem yılı, yaş, sınıf mevcudu, özel eğitim konusunda alınan lisans dersi, kaynaştırma eğitime tabi öğrenci ile çalışma durumu, aile ya da çevrede özel gereksinimli birey bulunması ve hizmet içi eğitimlere katılma değişkenlerine göre sınıf öğretmenlerinin tutumlarında anlamlı farklılıklar bulunmadığı sonuçlarına ulaşmıştır. Yaralı'nın (2015) araştırma bulgularına göre de, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümler özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarında etkili olmamaktadır. Bu sonuçlar, araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Sınıf öğretmenleri, okulun ve sınıfın fiziki şartlarının kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını belirtmişlerdir. Karaer'in (2010) bulgularına göre, okul yönetimleri kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıfların mevcutlarını azaltmadığı gibi, ayrıca okulların fizikî imkânları da kaynaştırma öğrencileri için yeterli bulunmamaktadır. Güldü'nün (2010) bulgularına göre, öğretmenler sınıfın fizikî şartlarını ve öğrenci mevcutlarını kaynaştırma eğitimi için uygun bulmamışlardır. Bu bulgular, araştırma sonucunu doğrulamakta ve desteklemektedir.

Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin çoğunluğunun yakın çevresinde kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunmamaktadır. Yakın çevresinde kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunan öğretmenlerin konuya karşı daha duyarlı oldukları söylenebilir. Dolapçı'nın (2013) bulgularına göre, ailede engelli birey olma ve yaşanan yer değişkeninin öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi

yeterliliklerini etkilemediği, kısmen hassasiyet oluşturabildiği sonucuna ulaşmıştır. Yaralı'nın (2015) bulgularına göre ise, yakın çevresinde engelli birey bulunan öğretmen adaylarında özel gereksinimli bireylere yönelik duyarlılık gelişebildiği ancak bu durumun tutumları üzerinde önemli farklılıklara yol açmadığı görülmektedir. Bu sonuçlar, araştırma sonuçları ile benzerlikler taşımaktadır.

Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin yarısından fazlası, eğitimleri esnasında kaynaştırma eğitime yönelik ayrıca bir ders almamış ve mesleğe başladıktan sonra da yeterli derecede hizmet içi eğitimlere katılmamışlardır. Bu sonuç, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını göstermektedir. Balo'nun (2015), bulgularına göre, sınıf öğretmenleri ve süreç içindeki kişilerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgileri olmadığı gibi, bu konuda gerekli eğitimi de almamışlardır. Bu sonuç, araştırma bulgularını doğrular ve destekler niteliktedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası kaynaştırma eğitimi ile ilgili yasal ve pedagojik düzenleme ve gelişmeleri kısmen takip edebildiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuca göre, öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili yasal ve pedagojik düzenlemeleri yeterli düzeyde takip edememektedirler. Bu sonucun kaynaştırma eğitimindeki başarıyı azaltan önemli faktörlerden biri olduğu söylenebilir. Çitil'e (2013) göre, öğretmenlerin özel eğitimin dünü, bugünü ve bu süreçte geçirdiği yasal düzenlemeler konusunda bilgilenmeleri gerekmektedir. Uygulanacak eğitimin başarıya ulaşması gönüllü ve ne yaptığını bilen öğretmenlerle mümkün olacaktır.

Okul rehberlik servisinin kaynaştırma eğitime yönelik bilgilendirmesi konusunda sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu ya hiç iletişim kuramadıkları ya da yetersiz iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir. Nizamoğlu (2006), sınıfında kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunan sınıf öğretmenlerinin, öğrencinin durumunu fark ettiklerinde rehber öğretmene başvurdukları ve bilgilerinden faydalanmaya çalıştıkları ancak bu iletişimin faydası konusunda net bir düşüncelerinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç, araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Böylece, sınıf öğretmenlerinin rehberlik servisi ile yeterince, faydalı ve süreklilik arz eden bir iletişim kuramadıkları söylenebilir. Sınıf öğretmenlerinin rehberlik servisi ile etkili iletişim kuramamaları ve yeterli desteği alamamaları rehberlik servisleri ve buralarda görevli rehber öğretmenlerin yetersizliğinden ve rehber öğretmenlerin karşılaştıkları değişik sorunlardan da kaynaklanabilir. Can'ın (2010) araştırma bulgularına göre, ilköğretim okullarında yeterli sayıda ve nitelikte rehber öğretmen istihdam edilmemektedir. Rehber öğretmen bulunan okullarda ise normal öğrenciler ile kaynaştırma eğitimi alan öğrenci sayılarının çok fazla olduğu,

yönetici ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli desteği sağlayamadıkları belirtilmektedir. Bu sonuçlar, sınıf öğretmenlerinin rehberlik servisi ile etkili iletişim kuramamaları ve yeterli desteği alamamalarının nedenleri arasında gösterilebilir.

Araştırma bulgularına göre, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu BEP hazırlama konusunda kendilerini yeterli bilgi düzeyine sahip görmediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin BEP hazırlama konusunda yeterli olmadıklarını belirtmeleri, kaynaştırma eğitiminin başarısını azaltan önemli faktörlerden biri olarak gösterilebilir. Çuhadar (2006) yönetici ve öğretmenlerin özel eğitim, kaynaştırma ve BEP ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmektedir. Atıcı (2014)'da, öğretmenlerin BEP hazırlama konusunda yetersiz olduklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar, araştırma bulguları ile paralellik taşımaktadır.

4.2. Açık Uçlu Sorulara İlişkin Araştırma Bulgularına Yönelik Tartışma

Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi düzeyinin, kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik olumlu tutum geliştirmede pozitif etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Aker'in (2014) bulgularına göre de, kaynaştırma eğitimi dersinin yanı sıra özel eğitim ile ilgili başka bir ders alan öğretmen adaylarının daha olumlu tutumlar geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ünal'a (2010) göre, kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olup, BEP uygulayabilen öğretmenler kaynaştırma eğitimine yönelik daha olumlu tutum geliştirmektedir. Aker'e (2014) göre, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi dersinin yanı sıra özel eğitim ile ilgili başka bir ders almaları kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Toy (2015) ise, özel eğitimle ilgili kurs, seminer ya da ders alan sınıf öğretmenlerinin almayanlara göre kaynaştırma eğitimi vermekte kendilerini daha yeterli gördüğünü belirtmektedir. Anılan ve Kayacan (2015) sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik olumlu tutumları olduğunu ancak kendilerini yeterli bilgiye sahip hissetmedikleri ve bu konuda eğitim almadıklarını vurgulamaktadır. Bu sonuçlar, araştırma bulgularını desteklemekte ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi ve eğitim düzeylerinin olumlu tutum geliştirmeleri bakımından önemli olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların çoğunluğu, getirdiği artı iş yükü, kendilerini yeteri kadar donanımlı bulmadıkları ve diğer öğrencilerinin eğitim kalitesinin azaldığı düşünceleriyle sınıflarında özel gereksinimli öğrenci bulunmasını istememektedir. Atay (1995), Güldü (2010) ile Can ve Gündüz'ün (2012), bulgularına göre, sınıf öğretmenlerinin çeşitli nedenlerle sınıflarında kaynaştırma eğitimi öğrencisi bulunmasını istemediklerini belirtmeleri ve bu konuda isteksiz davranmaları da, araştırmanın bulgularını doğrular ve destekler niteliktedir.

Araştırma bulgularına göre, sınıf öğretmenleri, otizm, DEHB, orta ve ileri derecede zihinsel yetersizlikler, bedensel engeller, dil ve konuşma bozuklukları ile özel öğrenme güçlüğü gibi ayrıca bilgi sahibi olmayı gerektiren kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin kendilerini ve eğitim-öğretim sürecini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Ayrıca, hafif düzeydeki bedensel-zihinsel engellerin kaynaştırma eğitimi için daha uygun olduğunu, kendilerini ve sınıf ortamını olumsuz etkilemediğini ifade etmişlerdir. Atay'ın (1995) bulgularına göre de, ilkökul öğretmenleri, sınıf içi materyal, kaynak, düzenleme gerektirmeyen, konuşma güçlüğü yaşayan, tekerlekli sandalyeye bağımlı fiziksel özürlü olan, biraz işitme kaybı olan çocukları kaynaştırma eğitimi için uygun görürken; ciddi görme ve işitme kaybı olan, Cerebral-Palsy'li çocukları kaynaştırma eğitimi için uygun görmemişlerdir. Tracie (2009) öğrencilerin engel derecesinin öğretmen tutumları üzerinde etkili bir faktör olduğunu belirtmektedir. Güteryüz (2014), sınıf öğretmenlerinin ve sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma öğrencilerinin sınıf yönetimini olumsuz etkilediğini, kontrol edilmesi zor kaynaştırma öğrencilerinin dersin işlenişini aksattığı, vakit kaybına neden olduğu, sınıf motivasyonunu düşürdüğü ve sınıfta disiplin sorunlarına yol açtığını belirterek, araştırmada ortaya çıkan öğretmenlerin tutumlarının nedenlerini doğrulamaktadır.

Araştırma bulgularına göre, kaynaştırma eğitimi sınıf öğretmenlerine, ailelere, özel gereksinimli öğrencilere ve normal gelişim gösteren öğrencilere değişik faydalar sağlamaktadır. Özellikle, kaynaştırma öğrencilerinin, normal gelişim gösteren öğrencilere etik davranışlar kazandırdığı, farkındalık düzeylerini arttırdığı, empati yeteneği kazandırdığı ve toplum hayatında kendisi gibi olmayanlarla bir arada yaşama, onlara destek olma deneyimi kazandırdığı görülmektedir. Türk'ün (2011) bulgularında, olumlu tutuma sahip normal gelişim gösteren öğrencilerin yardım etme davranışı gösterdikleri, olumsuz tutuma sahip olanların ise onlarla alay ettikleri sonucu araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Çankaya'nın (2010) bulgularına göre de, kaynaştırma uygulamaları kaynaştırma öğrencisine, normal gelişim gösteren öğrencilere ve uygulayıcı öğretmenlere olumlu katkılar sağlamaktadır. Bu sonuçlar, araştırma bulguları ile paralellik taşımaktadır. Sınıf öğretmenlerinin çoğunluğu, aile, okul yönetimi, ilgili çevrelerin desteğinin ve kendilerinin yeterli donanıma sahip olmaları halinde motivasyonlarının artacağı görüşündedirler. Sadioğlu'na (2011) göre, öğretmenler öncelikle uzman desteği daha sonra ise materyal, özel sınıf, kaynak oda ve aile desteğine ihtiyaç duymaktadır. Kaynaştırma eğitiminin süreç içindeki kişilere (öğretmen, normal gelişim gösteren öğrenci, kaynaştırma öğrencisi, aile) faydaları konusunda sınıf öğretmenlerinin büyük çoğunluğu olumlu görüş bildirmişlerdir. Benzer şekilde, Nacaroglu'nun (2014) araştırma bulgularına göre, ilgili kişi ve

kurumların kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının olumlu olduğu ve kaynaştırma uygulamalarının süreç içindeki kişilere olumlu etkileri bulunmaktadır. Ancak, Turhan'ın (2007) araştırma bulgularına göre, normal gelişim gösteren öğrenciler, özel gereksinimli öğrencilerin ders akışını bozduğunu, sınıfın akademik başarısını düşürdüğünü, derse konsantre olmalarına engel olduklarını ve ayrı sınıf veya okullarda eğitim görmelerinin daha uygun olduğunu belirtmeleri araştırma bulguları örtüşmemektedir.

Araştırma bulgularına göre, Türkiye'de kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaşılan temel problemler, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, velilerin çocuğunun durumunu kabullenmediği, öğretmen-aile-okul rehberlik servisi-RAM arasındaki iletişim problemleri, diğer öğrenci ve velilerin özel gereksinimli öğrenciye yönelik önyargıları, toplum dışlayıcı tutumu, okul ve sınıflardaki fizikî şartların yetersizliği, sınıf mevcutlarının fazlalığı, okullarda destek eğitim odaları ve yardımcı öğretmen bulunmadığı, sınıf öğretmenlerinin müfredatı yetiştirme telaşı, öğrencilerin yanlış tanınması, gerekli devlet desteğinin sağlanamaması, şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar, alanda yapılan pek çok araştırma bulguları ile de desteklenmektedir. Demir'in (2015) kaynaştırma eğitiminin uygulanma aşamasında, materyal eksikliği, fiziksel ortamların yetersizliği, kaynaştırma öğrencisi ile ilgilenirken diğer öğrencilere yeterli vakti ayıramama, kaynaştırma sürecindeki kişilerarası iletişimsizlik, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisini belirleyecek yetiye sahip olmaması ancak bu durumu bir sorun olarak görmemesi sonuçları ile benzerlikler taşımaktadır. Kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan sorunları en aza indirmeye konusunda sınıf öğretmenlerinin önerileri ile Bilen'in (2007) fiziksel koşulların düzenlenmesi, araç-gereç ve materyal desteğinin sağlanması, başta öğretmenler, sonra tüm okul personeli ve ailelerin kaynaştırma uygulamalarına dair eğitim programlarına katılması, öğretmen-aile-okul personeli iletişiminin sağlanması, okullarda özel eğitim uzmanlarının bulunması ve ayrı eğitim ortamlarının yaratılmasına ilişkin bulguları benzerlik göstermektedir. Kargın ve arkadaşlarının (2003) bulgularına göre; kaynaştırma eğitimi sürecinde ilgililerin bilgi yetersizlikleri, fizikî şartların yetersizliği, materyal eksiklikleri ve destek eğitiminin yetersiz olması, Türkiye'de kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan temel problemlerdir. Güzel'in (2014) araştırma bulgularına göre de öğretmenler; okulların fiziki yetersizliği, sınıfların kalabalık olması, kaynaştırma öğrencilerinin sınıflara eşit dağıtılmaması, BEP yapılması konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları, rehberlik servisiyle sağlıklı iletişim kurulamaması, ailelerle iletişim problemleri ve ailelerin çocukları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, hizmet içi eğitimlerin yetersizliği, okul yönetiminin kendilerine gerekli kolaylığı sağlayamaması gibi problemler ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Kaynaştırma eğitiminin daha etkili olabilmesi için sınıf öğretmenlerinin değişik önerileri de, Batu'nun (1998) kaynaştırma eğitiminin başarısının artırılmasında, gerekli eğitsel kaynaklar, özel eğitimdestek hizmetleri ve yeterli donanımın sağlanması önerileri ile örtüşmektedir. Nayır ve Kepenekçi (2013) kaynaştırma sürecindeki herkesin bilgilendirilmesi, sınıf mevcutlarının azaltılarak gerekli materyallerle donatılması, sınıf öğretmenine yardımcı öğretmen desteği sağlanmasını önermektedirler. Gürgür ve arkadaşları (2012), destek eğitiminin özel gereksinimli öğrencileri akademik ve sosyal açıdan geliştireceği, MEB ve sivil toplum kuruluşlarının daha duyarlı olmasının ise toplumun bilinçlenmesine katkı sağlayacağını belirtmesi araştırma bulgularını desteklemektedir. Can, Işık Can ve Nikolayidis'in (2012) araştırma bulgularına göre, etkili bir kaynaştırma eğitiminde, öğretmenlerin, velilerin ve toplumun bilinçlendirilmesi, okullarda destek eğitim odaları açılması, yeterli sayıda özel eğitim öğretmeninin atanması, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlere ağırlık verilmesi önerilmiştir. Bu araştırma bulguları da, elde edilen bulguları doğrular ve destekler niteliktedir.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin çoğunluğu daha önce kaynaştırma eğitimine tabi öğrenciye eğitim vermiştir. Öğretmenler hizmet öncesinde ve göreve başladıktan sonra kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli eğitimi almadıklarını, ayrıca BEP hazırlama ve uygulama konusunda da yeterli olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, okulun fiziki imkânlarının kaynaştırma eğitimi için uygun olmadığını ve okul rehberlik servisleri ile rehberlik araştırma merkezlerinin öğretmenleri yeterli düzeyde bilgilendiremediğini düşünmektedir. Öğretmenler, gerekli koşullar sağlanmış olsa bile sınıflarında kaynaştırma eğitimine tabi öğrenci bulunmasını istememektedir. Çünkü, kaynaştırma eğitimi öğrencilerinin sınıf ortamını, kendilerini ve diğer öğrencileri olumsuz yönde etkilediğini düşünmektedir. Ancak, katılımcılara göre, kaynaştırma eğitimi uygulamaları bu eğitimden faydalanan öğrenciye ve diğer öğrencilere önemli derecede faydalar sağlamaktadır.

Katılımcılara göre, öğretmenlerin konu hakkında yeterli bilgilerinin olmaması, bu konuda yeterli eğitim verilmemesi, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, okulların yeterli ortamı sağlamaması, okul yönetimi ve merkezî yönetimin desteğinin yeterli olmayışı, okul-veli işbirliğinin olmaması, diğer öğrenci velilerinin işbirliği yapmaması gibi faktörler, kaynaştırma eğitimi uygulamalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırma sonucunda, okulun ve sınıfın fizikî şartlarının, sınıf mevcutlarının, kaynaştırma eğitimi sürecindeki tüm ilgililerin desteğinin sınıf öğretmeninin iş yükünü hafiflettiği ve motivasyonunu arttırdığı belirlenmiştir. Öğrencilerin yetersizlik türlerinin sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma

eğitimine yönelik tutum geliştirmelerinde etkili olduğu bir diğer araştırma sonucudur. Ayrıca, konu hakkında bilgi sahibi olan sınıf öğretmenlerinin olmayanlara göre özel gereksinimli öğrencilere daha olumlu tutumlarla yaklaştıkları saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, etkili bir kaynaştırma eğitimi uygulaması için, yönetici, öğretmen, veli, program, okul yönetimi ve ortamı, merkezî yönetim, sivil toplum kuruluşları ile toplum bağlamında önemli çabalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu sonuçlar esas alınarak etkili bir kaynaştırma eğitimi için sınıf öğretmenleri lisans eğitimleri esnasında özel eğitim konulu bir ders alabilir ve staj eğitimlerinin bir kısmını kaynaştırma eğitimi sınıflarında geçirebilirler. Kaynaştırma eğitiminde öğretmen gönüllüğü esas alınabilir ve hizmet içi eğitimlerle desteklenebilir. Özel eğitim alanına maddî yönden daha çok kaynak sağlanabilir. Okullara özel eğitim uzmanı ve destek eğitim odası tahsis edilmesi, sınıf öğretmenleri, özel eğitim uzmanları ve pedagoğların diğer öğrencileri ve velileri bilgilendirmesi yararlı olabilir.

Ayrıca, kaynaştırma eğitimi için uygun eğitim ortamları yaratmak ve öğretmene bu süreçte yalnız olmadığını düşündürecek destek hizmetleri sağlamak uygulamadaki başarıyı arttıracaktır. Yönetici, öğretmen ve velilerin bilinçlendirilmesi, yasal ve pedagojik düzenlemelerin yapılması, MEB ve Üniversitelerin işbirliğinde toplumda kaynaştırma eğitimine yönelik farkındalık kazandırılması yararlı olabilir. Sınıf öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitimlerinde kaynaştırma eğitimi uygulamalarına daha çok önem verilebilir.

KAYNAKLAR

Aker, G. (2014). “*Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Eğitimi Hakkındaki Tutumları*”. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne, Türkiye.

Anılan, H. ve Kayacan, G. (2015). “Sınıf Öğretmenlerinin Gözüyle Kaynaştırma Gerçeği”. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. XIV Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Özel Sayısı 21-23 Mayıs, 74-90.

Atay, M. (1995). “*Özürlü Çocukların Normal Yaşıtları ile Birlikte Eğitim Aldıkları Kaynaştırma Programlarına Karşı Öğretmen Tutumları Üzerine Bir İnceleme*”. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara, Türkiye.

Atıcı, R. (2014). “Kaynaştırma Öğrencilerinin Okul Hayatında Yaşadığı Zorluklar”. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkic or Turkic*, 9, 5. Spring, 279-291.

Balo, E. D. (2015). “İlkokullarda Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Elazığ, Türkiye.

Batu, S. E. (1998). “Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri”. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir, Türkiye.

Batu, S. E. ve İftar Kırcaali, G. (2000). *Kaynaştırma* (1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Bilen, E. (2007). “Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarında Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri ve Çözüm Önerileri”. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, Türkiye.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, E.Ö., Karadeniz Ş., Demirel, F. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (19. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Can, E. (2010). “İlköğretimde Görevli Rehber Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi”. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu. Elazığ, Türkiye, 911-917, 20-22 Mayıs.

Can, E. ve Gündüz, Y. (2012). “Determining Classroom Teachers’ Opinions Towards Inclusive Education”. IV. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi. Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, 1384-1397, 4-7 Mayıs.

Can, E., Işık Can, C. ve Nikolayidis, U. (2012). “Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi”. 21. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi. İstanbul, Türkiye, 40, 12-14 Eylül.

Cavkaytar, A. (2013). *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (7. Baskı). (Ed.: H.İbrahim Diken). Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, J.W. (2016a). *Research Design Qualitative, and Mixed Methods Approaches*. (4. Baskıdan Çeviri, Çeviri Ed. Selçuk Beşir Demir). 2. Baskı. Ankara/Eğiten Kitap.

Creswell, J.W. (2016b). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir). 3. Baskı. Ankara/Siyasal Kitabevi.

Çankaya, Ö. (2010). “İlköğretim 1. Kademedeki Kaynaştırma Uygulamalarının Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”.

Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Türkiye.

Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2003). *Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi* (1. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

Çuhadar, Y. (2006). *“İlköğretim Okulu 1-5. Sınıflarda Kaynaştırma Eğitimine Tabi Olan Öğrenciler İçin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İle İlgili Olarak Sınıf Öğretmenleri ve Yöneticilerin Görüşlerinin Belirlenmesi”*. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, Türkiye.

Eğitim Reformu Girişimi(ERG) (2015). *Eğitim İzleme Raporu (2014-2015)*. <http://www.egitimreformugirisimi.org/> adresinden 20 Eylül 2016 tarihinde edinilmiştir.

Demir, C. (2015). *“Kaynaştırma Eğitiminin Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Çalışma”*. Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye.

Dolapçı, S. (2013). *“Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlilik Algıları ve Kaynaştırma Eğitimine Bakış Açıları”*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Özel Eğitim Programı, İzmir, Türkiye.

Eripek, S. (2007). *İlköğretimde Kaynaştırma* (1. Baskı). (Ed.: Süleyman Eripek). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Eryenen, G. (2010). *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Rehberlik* (2. Baskı). (Ed.: Esra İşmen Gazioğlu, Şengül Mertol İlgar). Ankara: Pegem Akademi.

Güldü, B. (2010). *“Sivas İli Örneği’nde Kaynaştırma Eğitimi”*. Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sivas, Türkiye.

Güleryüz, B. (2014). *“Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi”*. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, Türkiye.

Gürgür, H., Kış, A. ve Akçamete G. (2012). *“Kaynaştırma Öğrencilerine Sunulan Bireysel Destek Eğitim Hizmetlere İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi”*. *İlköğretim Online*, 11, 3. 689-701.

Gürsel, O. (2013). *Özel Eğitime Gereklinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (7. Baskı). (Ed.: H. İbrahim Diken). Ankara: Pegem Akademi.

Güzel, N. (2014). *“Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar (Beykoz İlçesi Örneği)”*.

Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Karaer, N. T. (2010). *“İlköğretim Okullarındaki, Yönetici, Sınıf ve Psikolojik Danışma ve Rehber Öğretmenlerin Kaynaştırma Adayı, Özel Gereksinimli Öğrencileri Tanıma ve Yönlendirme Yeterliliklerinin İncelenmesi (Gaziantep İli Örneği)”*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep, Türkiye.

Karaküçük Oral, S. ve Oral, E. (2007). *Eğitim Psikolojisi* (1. Baskı). (Ed.: Kurtman Ersanlı ve Ersin Uzman). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Kargın, T., Acarlar, F. ve Sucuoğlu, B. (2003). “Öğretmen, Yönetici ve Anne-Babaların Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi”. *Özel Eğitim Dergisi*, 4(2), 55-76.

Kuş, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

MEB (2010). *Okullarımızda Neden, Nasıl, Niçin Kaynaştırma Kılavuzu*. Ankara.

MEB (2012). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Resmî Gazete, No: 28360, Ankara.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd. Ed). London: Sage.

Nacaroğlu, G. (2014). *“Okul Öncesi Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Öğretmen Tutumlarına Göre İncelenmesi”*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Gaziantep, Türkiye.

Nizamoğlu, N. (2006). *“Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarındaki Yeterlilikleri”*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu, Türkiye.

Özokçu, O. (2013). *Özel Eğitim* (1. Baskı). (Ed.: Sezgin Vuran). Ankara: Maya Akademi.

Sadioğlu, Ö. (2011). *“Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya İlişkin Sorunları, Beklentileri ve Önerilerine Yönelik Nitel Bir Araştırma”*. Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa, Türkiye.

Sucuoğlu, B. (2006). *Etkili Kaynaştırma Uygulamaları* (1. Baskı). Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

Toy, N. S. (2015). *“Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmen Öz Yeterlilikleri İle Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlilik İnançlarının Karşılaştırılması”*. Yüksek

Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye.

Tracia, D. (2009). “*General and Special Educators Attitudes Toward Student with Severe Disabilities Included in The Regular Education Classroom*”. Wallden University, 119.

Turhan, C. (2007). “*Kaynaştırma Uygulaması Yapılan İlköğretim Okuluna Devam Eden Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Kaynaştırma Uygulamasına İlişkin Görüşleri*”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir, Türkiye.

Türk, N. (2011). “*İlköğretim Okullarında Uygulanan Kaynaştırma Eğitimi İle İlgili Sosyolojik Bir Araştırma (Denizli İli Örneği)*”. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.

Türnüklü, A. (2000). “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 24, 543-559.

Ünal, F. (2010). “*Kaynaştırma Uygulamasının Yapıldığı Sınıflardaki, Öğretmen, Normal Gelişim Gösteren Öğrenci Velilerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumları*”. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Türkiye.

Yaralı, D. (2015). “Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17, 2. 431-456.

Yekeler, B. (2005). “*Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının Bazı Psiko-Sosyal Değişkenler Açısından İncelenmesi*”. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas, Türkiye.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. B. (2014). “*Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumları*”. Yüksek Lisans Tezi. Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye.